

„W żalu najczystszy...” – rzeczywistość okupacyjna w utworach Krzysztofa Kamila Baczyńskiego

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Galeria zdjęć interaktywnych](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Krzysztof Kamil Baczyński, *Ten czas*, [w:] *Antologia poezji polskiej*, oprac. Jan Grzybowski, Katowice 2007, s. 772.
- Źródło: Krzysztof Kamil Baczyński, *Pokolenie*, [w:] *Antologia poezji polskiej*, oprac. Jan Grzybowski, Katowice 2007, s. 772.
- Źródło: Krzysztof Kamil Baczyński, *Pokolenie*, [w:] *Antologia poezji polskiej*, oprac. Jan Grzybowski, Katowice 2007, s. 770.
- Źródło: Krzysztof Kamil Baczyński, *Bohater*, [w:] *Antologia poezji polskiej*, oprac. Jan Grzybowski, Katowice 2007, s. 776.
- Źródło: William Szekspir, *Hamlet*, tłum. Maciej Słomczyński, Warszawa 2006, s. 73.
- Źródło: Lesław Marian Bartelski, *Debiut Jana Bugaja*, [w:] Lesław Marian Bartelski, *Genealogia ocalonych*, Kraków 1963, s. 54–56.
- Źródło: Krzysztof Kamil Baczyński, *Z głową na karabinie*, [w:] *Śpiew z pożogi*, Warszawa 1974, s. 9.
- Źródło: Kazimierz Wyka, *Rzecz wyobraźni. List do Jana Bugaja*, [w:] tegoż, *Rzecz wyobraźni*, Kraków 1977, s. 72.

- Źródło: Kazimierz Wyka, *K.K. Baczyński, Utwory zebrane*, red. Kazimierz Wyka, Kraków 1961, s. 32.
- Źródło: Wojciech Kudyba, *Krzysztof Baczyński – poeta i żołnierz czasu spełnionej Apokalipsy*, Warszawa 2019, s. 3.
- Źródło: Andrzej Trzebiński, *Pamiętnik*, Warszawa 2014, s. 112.

„W żalu najczystszy...” – rzeczywistość okupacyjna w utworach Krzysztofa Kamila Baczyńskiego

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

« Lesław Marian Bartelski

Debiut Jana Bugaja

On w wielości stoi pośród rzeczy,
które rosną w potwornej przemianie,
pośród roślin przezroczystych mieczy,
pośród zwierząt, ludzi, a poznanie
będzie obce mu, by trudniej było
wielość formy połączyć w miłość.

Źródło: Lesław Marian Bartelski, *Debiut Jana Bugaja*, [w:] Lesław Marian Bartelski, *Genealogia ocalonych*, Kraków 1963, s. 54-56.

Jan Bugaj to pseudonim artystyczny Krzysztofa Kamila Baczyńskiego. To właśnie on, w czasie wojny i okupacji, stanął w obliczu „potwornej przemiany” świata. I miłość, niestety, nie zdołała go ocalić.

Twoje cele

- Dowiesz się, jak wyglądało życie codzienne mieszkańców okupowanej Warszawy utrwalone na fotografiach z tamtego okresu.
- Poznasz cechy charakterystyczne poezji Krzysztofa Kamila Baczyńskiego.
- Zinterpretujesz wybrane utwory poety, zwracając uwagę na zawarty w nich obraz okupacyjnej rzeczywistości oraz sposób jej opisywania.

Przeczytaj

II wojna światowa określana jest często mianem czasu **apokalipsy spełnionej**. Wypracowane przez ludzkość prawa, normy moralne oraz wartości straciły wówczas rację bytu. Zatarła się granica między dobrem i złem, usankcjonowane zostały takie zbrodnie przeciwko ludzkości, jak **Holokaust**, obozy zagłady, masowe egzekucje, tortury.

Doświadczenia okupacyjne miały niebagatelny wpływ na tematykę oraz środki artystycznego wyrazu pojawiające się w utworach twórców tej generacji. Należało znaleźć język pozwalający na opisanie wojennej rzeczywistości nie tylko w wymiarze relacyjnym, sprawozdawczym, ale także uniwersalnym, związanym z jednostkowym doświadczeniem człowieka. Wyzyskiwanie czysto uczuciowych znaczeń, szafowanie patosem często prowadziło do patriotycznego banału.

Popiersie Krzysztofa Kamila Baczyńskiego. Autorką rzeźby jest Anna Dulny Perlińska. Zdjęcie wykonał Paweł Cieśla.

Źródło: dostępny w internecie: commons.wikimedia.org,
licencja: CC BY-SA 4.0.

Krzysztof Kamil Baczyński – poeta, absolwent Państwowego Gimnazjum im. Stefana Batorego, już za życia cieszył się uznaniem. W czasie okupacji był żołnierzem Harcerskich Grup Szturmowych, potem **Batalionu AK „Zośka”**. W 1942 roku rozpoczął studia polonistyczne na tajnym Uniwersytecie Warszawskim. Aktywnie uczestniczył w konspiracyjnym życiu literackim stolicy, publikując pod pseudonimem Jan Bugaj. Zginął czwartego dnia powstania warszawskiego w pałacu Blanka.

Wielu krytyków uznaje Baczyńskiego za modelowego reprezentanta **pokolenia Kolumbów**. Jego poezja jest nierozzerwalnie związana z tragicznymi losami tych młodych ludzi. Nie są to wiersze dosłownie oddające grozę wojny, ukazujące

okupacyjną rzeczywistość *in situ*. Baczyński nawiązuje do tradycji – często romantycznej, **reinterpretuje** ją. Symboliczny język, ekspresja, katastroficzna **historiozofia** łączą się w jego utworach z intensywnie przeżywanymi podstawowymi emocjami, obrazami miłości oraz śmierci. Doskonale potrafi oddać klimat tamtego czasu, ów ciężar, napięcie towarzyszące ludziom:

Lesław Marian Bartelski

“ *Debiut Jana Bugaja*

Liryka okupacyjna młodych nie poddawała się naporowi bezpośredniemu rzeczywistości, jeśli wyrażała ją, to przez dalekie obrazy i skojarzenia, których tylko głęboki sens mówił o okrucieństwie wojny. [...] Baczyński nie ugiął się przed presją aktualności, nie nasycił łatwymi wojennymi rekwizytami swych utworów, nie poddał się konieczności tematu, on poezję swojego czasu pojmował, na szczęście, głębiej – była ona obrazem, nie zaś bezpośrednią reakcją, była przeżyciem, nie zaś wiernym oddaniem rzeczywistości.

Źródło: Lesław Marian Bartelski, *Debiut Jana Bugaja*, [w:] Lesław Marian Bartelski, *Genealogia ocalonych*, Kraków 1963, s. 54–56.

Katastrofizm historiozoficzny wiąże się z przekonaniem Baczyńskiego, poświadczonym codziennymi doświadczeniami, że historia zawsze dostarcza wydarzeń niszczących indywidualne istnienia. Stąd nurty fatalizmu obecne w twórczości poety czującego na sobie wyrok dziejów.

Podejście takie unaocznia nie tylko tragizm generacji Baczyńskiego, ale podbija grozę tamtych dni w sensie uniwersalnym. Wyraża rozdarcie młodych ludzi, którzy pragnąc kochać, stają przed koniecznością zabijania, a chcąc po prostu żyć i doświadczać świata, są ciągle zagrożeni śmiercią. Poeta pisze w jednym ze swoich wierszy:

“ **Krzysztof Kamil Baczyński**

Ten czas

My sami – tacy mali, krok jeszcze – przejdziem w mit,
My sami – takie chmurki u skrzyżowania dróg,
gdzie armaty stuleci i krzyż, a na nim Bóg...

Źródło: Krzysztof Kamil Baczyński, *Ten czas*, [w:] *Antologia poezji polskiej*, oprac. Jan Grzybowski, Katowice 2007, s. 772.

Krytyk literacki Kazimierz Wyka zauważył, że w 1941 roku Baczyński doświadczył „porażenia okupacyjnego”:

“ **Kazimierz Wyka**

K.K. Baczyński, Utwory zebrane

[...] okres ten przyniósł wszystkie właściwe temu poecie zagadnienia, wszystkie środki wyrazu, nad którymi gwałtownie i suwerennie on zapanował. [...] była to zarazem faza twórczości silnie nasycona pierwiastkami religijnymi, przeniknięta głęboką potrzebą

samookreślenia się człowieka wobec jakiejś rzeczywistości transcendentnej.

Źródło: Kazimierz Wyka, *K.K. Baczyński, Utwory zebrane*, red. Kazimierz Wyka, Kraków 1961, s. 32.

W wierszach Baczyńskiego uwidocznili się wówczas swoisty konflikt pomiędzy liryką czystą, bazującą na swobodnej grze wyobraźni, oraz poezją zaangażowaną, która zmusza do zajęcia aktywnej postawy wobec aktualnych wydarzeń. W niektórych utworach poeta przyjął rolę wieszczka, budził sumienia, w innych skupiał się na jednostkowym doświadczeniu grozy wojennego świata. Utwory te są silnie zmetaforyzowane, **oniryczne**, wieloznaczne.

Ważną rolę w poezji Jana Bugaja odgrywa przyroda – ta sielska, kojarzona z **idyllicznym** czasem dzieciństwa, i ta przynosząca zniszczenie, przypisana czasowi wojennej **pożogi**:

((Krzysztof Kamil Baczyński

Pokolenie

Kwiaty to krople miodu – tryskają
ściśnięte ziemią, co tak nabrzmiała,
pod tym jak korzeń skręcone ciała,
żywcem wtłoczone pod ciemny strop.

Źródło: Krzysztof Kamil Baczyński, *Pokolenie*, [w:] *Antologia poezji polskiej*, oprac. Jan Grzybowski, Katowice 2007, s. 772.

W 1942 roku Baczyński ożenił się z Barbarą Drapczyńską, także studentką polonistyki. Żona stała się jedną z najważniejszych osób w życiu oraz twórczości poety. To jej poświęcił cykl erotyków, tak bardzo odbiegających stylem i nastrojem od innych jego utworów. Miłość i bliskość przyniosły ukojenie, dały szansę na oderwanie się od horroru wojennej rzeczywistości. Bohaterka liryczna tych wierszy zostaje ukazana w odrealnieniu, stanowi integralną część natury.

Krytyk literacki Wojciech Kudyba pisał o Baczyńskim:

((Wojciech Kudyba

Krzysztof Baczyński – poeta i żołnierz czasu spełnionej Apokalipsy

[...] każdy rodzaj **eskapizmu** uważał za dezercję. Twierdził, że podstawowym obowiązkiem poety jest sprostanie rzeczywistości, zwłaszcza wtedy, gdy czas jest mroczny, katastrofalny.

Źródło: Wojciech Kudyba, *Krzysztof Baczyński – poeta i żołnierz czasu spełnionej Apokalipsy*, Warszawa 2019, s. 3.

Słownik

Apokalipsa spełniona

(gr. *apokalypsis* – odsłonięcie, zdjęcie zasłony, objawienie od *apokalýptein* – odsłaniać, ujawniać; *apó* – od + i *kalýptein* – zasłonić) – przekonanie o przyjsciu zapisanego w biblijnej apokalipsie końca świata, zagładzie ludzkości pełnej zniszczeń i katastrof
batalion AK „Zośka”

batalion złożony przede wszystkim z członków Szarych Szeregów, wchodzący w skład Armii Krajowej, biorący udział w powstaniu warszawskim; nazwa batalionu miała upamiętniać dowódcę warszawskich Grup Szturmowych – Tadeusza Zawadzkiego (ps. „Zośka”)

historiozofia

(gr. *historía* – wiedza + *sophía* – mądrość) – filozofia historii; ogólne rozważania nad sensem wydarzeń dziejowych, mechanizmami oraz prawami rządzącymi biegiem dziejów, miejscem i rolą jednostki w kształtowaniu historii, a także wzajemnymi relacjami pomiędzy kulturą a historią. Problematyka i ustalenia historiozofii zmieniają się w czasie pod wpływem aktualnych wydarzeń, osiągnięć nauki oraz przemian światopoglądowych

Holokaust

(łacina kośc. *holocaustum*; gr. *holo-kautóō* – spalam ofiarę w całości) – termin przyjęty w języku angielskim na określenie zagłady Żydów w Europie, do której doszło w czasie II wojny światowej. Nazwa ta jest często kwestionowana zwłaszcza przez żydowskich teologów, którzy całopalenie interpretują jako męczeństwo, ofiarę, a ludobójstwo Żydów określają mianem Szoa (zagłada)

idylla

(łac. *īdyllium* – forma, kształt) pogodne, beztrudne życie

in situ

(łac.) w miejscu

katastrofizm

(gr. *katastrophē*) – przewrót – prąd artystyczny, szczególnie widoczny w poezji dwudziestolecia międzywojennego, wyrażający się przecuciem nadchodzącej zagłady, historiozoficznym oraz metafizycznym niepokojem, nawiązaniami do języka symboliki biblijnej

oniryzm

(gr. *óneiros* – sen, marzenie senne) – pojawiająca się w literaturze, sztukach plastycznych oraz filmie tendencja polegająca na kreowaniu rzeczywistości na wzór snu; także budowanie utworu w nawiązaniu do reguł rządzących marzeniem sennym (np. fragmentaryczność)

pokolenie Kolumbów

pokolenie literackie obejmujące pisarzy polskich urodzonych ok. 1920 roku, których doświadczeniem formującym była II wojna światowa. Termin używany także ogólnie, odnoszący się do wszystkich ludzi urodzonych w tym okresie. Nazwa została zaczerpnięta z powieści Romana Bratnego, pt. *Kolumbowie. Rocznik 20*, opisującej wojenne oraz powojenne losy grupy młodych ludzi biorących udział w walce z hitlerowskim okupantem

pożoga

dramatyczne wydarzenia przynoszące wiele zniszczeń oraz cierpień

reinterpretacja

(łac. *re-* – pierwszy człon wyrazów złożonych mający znaczenie: znów, powtórnie, ponownie, na nowo + *interpretor* – tłumaczę) – nowe, odmienne od poprzedniego spojrzenie na np. utwór literacki, dzięki któremu zyskuje on nowe znaczenie

eskapizm

(ang. *escape* – wymknąć się, uniknąć czegoś) – ucieczka, oderwanie się od rzeczywistości i problemów z nią związanych

Galeria zdjęć interaktywnych

Polecenie 1

Obejrzyj galerię, w której zamieszczone zostały zdjęcia Warszawy z okresu okupacji. Zwróć uwagę na to, czym zajmowali się mieszkańcy miasta. Opisz ich życie codzienne.

Polecenie 2

Upadek moralności oraz unicestwienie wartości życia człowieka to motywy, które często pojawiają się w twórczości Baczyńskiego spod znaku Apokalipsy spełnionej. Wyjaśnij, w jaki sposób okupanci spowodowali zniszczenie najważniejszych dotąd wartości humanistycznych.

Krakowskie Przedmieście, przechodnie zgromadzeni przy jednym z ulicznych głośników.

Źródło: domena publiczna.

Warszawski tramwaj w czasie okupacji.

Źródło: domena publiczna.

Aleje Ujazdowskie

Źródło: domena publiczna.

Ulica Litewska przy Marszałkowskiej w Warszawie

Źródło: domena publiczna.

Jedno z wielu ulicznych stoisk handlowych.

Źródło: dostępny w internecie: commons.wikimedia.org, licencja: CC BY-SA 3.0.

Rynek Starego Miasta w Warszawie

Źródło: licencja: CC BY-SA 3.0.

Kino Apollo na Placu Trzech Krzyży

Źródło: domena publiczna.

Niemieckie biuro werbunkowe Arbeitsamtu w Warszawie przy ul. Nowy Świat 68.

Źródło: domena publiczna.

Pomnik Lotnika na Placu Unii Lubelskiej

Źródło: domena publiczna.

Jedna z łapanek w Warszawie.

Źródło: domena publiczna.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Przeczytaj wiersz Krzysztofa Kamila Baczyńskiego *Pokolenie*. Opisz własnymi słowami obraz wojennej rzeczywistości wyłaniający się z tekstu.

« Krzysztof Kamil Baczyński

Pokolenie

Wiatr drzewa spienia. Ziemia dojrzała.
Kłosa brzuch ciężki w górę unoszą
i tylko chmury – palcom czy włosom
podobne – suną drapieżnie w mrok.

Ziemia owoców pełna po brzegi
kipi sytością jak wielka misa.
Tylko ze świerków na polu zwisa
głowa obcięta strasząc jak krzyk.

Kwiaty to krople miodu – tryskają
ściśnięte ziemią, co tak nabrzmiała,
pod tym jak korzeń skręcone ciała,
żywcom wtłoczone pod ciemny strop.

Ogromne nieba suną z warkotem.
Ludzie w snach ciężkich jak w klatkach krzyczą.
Usta ściśnięte mamy, twarz wilczą,
czuwając w dzień, słuchając w noc.

Pod ziemią drżą strumyki – słyhać –
Krew tak nabiera w żyłach milczenia,
ciągną korzenie krew, z liści pada
rosa czerwona. I przestrzeń wzdycha.

Nas nauczono. Nie ma litości.
Po nocach śni się brat, który zginął,
któremu oczy żywcem wykłuto,
Któremu kości kijem złamano,
i drąży ciężko bolesne dłuto,
nadyma oczy jak bąble – krew.

Nas nauczono. Nie ma sumienia.
W jamach żyjemy strachem zaryci,
w grozie drążymy mroczne miłości,
własne posągi – źli troglodyci.

Nas nauczono. Nie ma miłości.
Jakże nam jeszcze uciekać w mrok
przed żaglem nozdrzy wężących nas,
przed siecią wzdętą kijów i rąk,
kiedy nie wrócą matki ni dzieci
w pustego serca rozpruty strąk.

Nas nauczono. Trzeba zapomnieć,
żeby nie umrzeć rojąc to wszystko.
Wstajemy nocą. Ciemno jest, ślisko.
Szukamy serca – bierzemy w rękę,
nasłuchujemy: wygaśnie męka,
ale zostanie kamień – tak – gład.

I tak staniemy na wozach, czołgach,
na samolotach, na rumowisku,
gdzie po nas wąż się ciszy przeczołga,
gdzie zimny potop omyje nas,
nie wiedząc: stoi czy płynie czas.
Jak obce miasta z głębin kopane,
popielejące ludzkie pokłady

na wznak leżące, stojące wzwyż,
nie wiedząc, czy my karty iliady
rzeźbione ogniem w błyszczącym złocie,
czy nam postawią, z litości chociaż,
nad grobem krzyż.

22 VI 43 r.

Źródło: Krzysztof Kamil Baczyński, *Pokolenie*, [w:] *Antologia poezji polskiej*, oprac. Jan Grzybowski, Katowice 2007, s. 772.

Ćwiczenie 2

Wskaż cztery cechy opisanego przez Baczyńskiego pokolenia. Każdą poprzyj odpowiednim fragmentem wiersza.

Cecha pokolenia	Fragment wiersza
<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>

Przeczytaj fragment szkicu Kazimierza Wyki *Rzecz wyobraźni. List do Jana Bugaja*. Wskaż trzy cechy poezji Baczyńskiego, do których odnosi się krytyk literacki. Nie cytuj.

⌋ Kazimierz Wyka

Rzecz wyobraźni. List do Jana Bugaja

W najlepszych lirykach Pana dojrzewa z naszych konkretnych przeżyć coś, co bym nazwał prawem tych przeżyć, coś, co jest pokorą i ściszeniem wobec naszych bólów i spraw, albowiem taka jak nasza i niezmienna jest norma bytu historycznego i bytu ludzkiego. Dlatego zapewne w utworach Pana kilkakrotnie tematem zamyślenia jest prawda historii. Najpiękniej w wierszu Historia jawi się ta znamienna dla owych zamyśleń równość historii wobec cierpienia. Odpatetycznia Pan historię, ściera łatwość legendy, lecz by ukazać wspólność i współczucie ludziom, którzy zawsze cierpieć musieli:

Arkebuzy dymiące jeszcze widzę,
jakby to wczoraj u głowic lont spłonął
i kanonier jeszcze rękę trzymał,
gdzie dziś wyrasta liść zielony.

W błękicie powietrza jeszcze te miejsca puste,
gdzie brak dłoni i rapierów śpiewu,
gdzie teraz dzbany wrzące jak usta
pełne, kipiące od gniewu.

Ach, pułki kolorowe, kity u czaka,
pożegnania wiotkie jak motyl świtu
i rzęs trzepot, śpiew ptaka,
pożegnalnego ptaka w ogrodzie.

Nie to, że marzyć, bo marzyć krew,
to krew ta sama spod kit czy hełmu.

Czas tylko tak warczy jak lew
przeciągając obłoków wełną.

To równość skierowana ku przeszłości. Cierpieli jak my i przeminęli. Krew jest ta sama spod kity czy hełmu. Ta równość posiada także oblicze drugie. Przepływają w nas cierpienia nasze, one są dla nas najważniejsze, ale mimo ich doniosłości naszej – przeminą.

Źródło: Kazimierz Wyka, *Rzecz wyobraźni. List do Jana Bugaja*, [w:] tegoż, *Rzecz wyobraźni*, Kraków 1977, s. 72.

Przeczytaj wiersz Krzysztofa Kamila Baczyńskiego *Z głową na karabinie* i zdecyduj, które informacje dotyczące wiersza są prawdziwe, a które fałszywe. Zaznacz w tabeli P, jeśli zdanie jest prawdziwe, lub F – jeśli jest fałszywe.

((Krzysztof Kamil Baczyński

Z głową na karabinie

Nocą słyszę, jak coraz bliżej
drżąc i grając krąg się zaciska.
A mnie przecież zdrój rzeźbił chyży,
wyhuśtała mnie chmur kotyska.

A mnie przecież wody szerokie
na dźwigarach swych niosły ptaki
bzu dzikiego; bujne obłoki
były dla mnie jak uśmiech matki.

Krąg powolny dzień czy noc krąży,
ostrzem świszcząc tnie już przy ustach,
a mnie przecież tak jak innym
ziemia rośła tęga – nie pusta.

I mnie przecież jak dymu laska
wytryskała gołębia młodość;
teraz na dnie śmierci wyrastam
ja - syn dziki mego narodu.

Krąg jak nożem z wolna rozcina,
przetnie światło, zanim dzień minie,
a ja prześpię czas wielkiej rzeźby
z głową ciężką na karabinie.

Obskoczony przez zdarzeń zamęt,
kręgiem ostrym rozdarty na pół,
głowę rzucę pod wiatr jak granat,
piersi zgniecie czas czarną łapą;

bo to była życia nieśmiałość,
a odwaga – gdy śmiercią niosło.
Umrzeć przyjdzie, gdy się kochało
wielkie sprawy głupią miłością.

4 XII 43 r.

Źródło: Krzysztof Kamil Baczyński, *Z głową na karabinie*, [w:] *Śpiew z pożogi*, Warszawa 1974, s. 9.

Twierdzenie	Prawda	Fałsz
Utwór został zbudowany na zasadzie kontrastu mającego podkreślić tragizm podmiotu lirycznego.	☐	☐
Pojawiające się w ostatniej strofie sformułowanie „głupia miłość” ma charakter ironiczny.	☐	☐
Podmiot liryczny wiersza to osoba młoda, ale już doświadczona przez los.	☐	☐
Wiersz <i>Z głową na karabinie</i> to przykład liryki pośredniej.	☐	☐

Ćwiczenie 5

Udowodnij, że w wierszu Krzysztofa Kamila Baczyńskiego *Z głową na karabinie* zostały zestawione ze sobą dwie płaszczyzny czasowe. Nie cytuj.

Płaszczyzna czasowa	Uzasadnienie
<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>

Ćwiczenie 6

Zapoznaj się z wierszem Krzysztofa Kamila Baczyńskiego *Niebo złote ci otworzę...* Wskaż po trzy cechy dwóch rzeczywistości opisanych w utworze oraz wyjaśnij, w jaki sposób zostały one ze sobą zestawione. Nie cytuj.

Ćwiczenie 7

Wybierz sformułowania, które można odnieść do utworu *Niebo złote ci otworzę...*

Metafory pojawiające się w wierszu budują nastrój zadumy, nostalgii.

Wiersz to przykład liryki inwokacyjnej.

Wiersz stanowi przykład poezji miłosnej.

Ostatnia strofa jest podsumowaniem wcześniejszych rozważań podmiotu lirycznego.

Ćwiczenie 8

Określ, czym różni się nastrój utworu *Niebo złote ci otworzę...* od tego, który panuje w utworach *Pokolenie* oraz *Z głową na karabinie*.

Przeczytaj fragment monologu Hamleta – tytułowego bohatera sztuki Williama Szekspira. Zastanów się, czy mogliby wygłosić go młodzi ludzie doświadczający wojennej rzeczywistości. Wyraź swoją opinię oraz uzasadnij ją dwoma argumentami, w których odniesiesz się do poznanych wierszy Krzysztofa Kamila Baczyńskiego.

((William Szekspir

Hamlet

Akt III, scena I (*komnata w zamku, Hamlet*)

[...]

HAMLET

Być albo nie być; oto jest pytanie:
Czy szlachetniejszym jest znosić świadomie
Losu wściekłego pociski i strzały,
Czy za broń porwać przeciw morzu zgryzot,
Aby odparte znikły? – Umrzeć, – usnąć, –
Nic więcej; snem tym wyrazić, że minął
Ból serca, a z nim niezliczone wstrząsy,
Które są ciała dziedzictwem: kres taki
Błogostawieństwem byłby. Umrzeć, – usnąć, –
Usnąć! Śnić może? Tak, oto przeszkoda;
Bowiem sny owe, które mogą nadejść
Pośród snu śmierci, gdy już odrzucimy
Wrzawę śmiertelnych, budzą w nas wahanie,
Zmieniając życie nazbyt długie w klęskę.

Teza

Argument 1

Argument 2

Źródło: William Szekspir, *Hamlet*, tłum. Maciej Słomczyński, Warszawa 2006, s. 73.

Praca domowa

Krytyk literacki Kazimierz Wyka napisał w jednym ze swoich esejów dotyczących twórczości Krzysztofa Kamila Baczyńskiego, że „losem narodu polskiego jest strzelać do wroga z brylantów”. Wyjaśnij sens tej metafory, odnosząc się także do tekstów poety, które poznałeś.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Lewandowska

Przedmiot: Język polski

Temat: „W żalu najczystszy...” – rzeczywistość okupacyjna w utworach Krzysztofa Kamila Baczyńskiego

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Cele kształcenia – wymagania ogólne

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Kształtowanie dojrzałości intelektualnej, emocjonalnej i moralnej uczniów.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

6) rozpoznaje w tekstach literackich: ironię i autoironię, komizm, tragizm, humor, patos; określa ich funkcje w tekście i rozumie wartościujący charakter;

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;

2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;

2. porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;

Lektura obowiązkowa

33) wybrane wiersze następujących poetów: Bolesław Leśmian, Julian Tuwim, Jan Lechoń, Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, Kazimiera Iłakowiczówna, Julian Przyboś, Józef Czechowicz, Krzysztof Kamil Baczyński, Tadeusz Gajcy;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne. Uczeń:

- opisuje życie codzienne mieszkańców okupowanej Warszawy utrwalone na fotografiach z tamtego okresu,
- wskazuje charakterystyczne cechy poezji Krzysztofa Kamila Baczyńskiego,

- interpretuje wybrane utwory poety, zwracając uwagę na zawarty w nich obraz okupacyjnej rzeczywistości oraz sposób jej opisywania.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- odwrócona klasa;
- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z medium w sekcji „Galeria zdjęć interaktywnych” i wykonują polecenia.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji oraz cele zajęć, omawiając lub ustalając razem z uczniami kryteria sukcesu.
2. Nauczyciel rozpoczyna lekcję od wstępnych pytań o: charakter twórczości Krzysztofa Kamila Baczyńskiego, czas, w którym powstały jego wiersze, okoliczności, jakie wpłynęły na ich tematykę. Uczniowie wypowiadają się swobodnie, a nauczyciel ewentualnie uzupełnia ich odpowiedzi.

Faza realizacyjna:

1. Prowadzący wyświetla galerię zdjęć interaktywnych i poleca uczniom, by wykonali towarzyszące jej polecenia 1 i 2. Wskazane osoby prezentują propozycje odpowiedzi, a nauczyciel weryfikuje ich poprawność.
2. Uczniowie dzielą się na 3 grupy. Każda z nich wykonuje ćwiczenia z sekcji „Sprawdź się” związane z innym wierszem K. K. Baczyńskiego: gr. 1: 1 i 2; gr. 2: 4 i 5, gr. 3: 6, 7 i 8. Po upływie ustalonego czasu liderzy grup przedstawiają odpowiedzi.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel lub wybrana osoba odczytuje fragment monologu Hamleta (ćw. 9 z sekcji „Sprawdź się”). Następnie zadaje pytanie: czy mogliby wygłosić go młodzi ludzie doświadczający wojennej rzeczywistości? Zapowiada, że uczniowie będą dyskutowali, wykorzystując metodę akwariów. Prowadzący przedstawia zasady: pierwsza grupa siada w kręgu i dyskutuje na zadany temat (jeśli uczniowie nie potrafią sami znaleźć argumentów, nauczyciel może na początku udzielić im podpowiedzi, zadając pytania). W tym samym czasie druga grupa zajmuje miejsca dookoła i obserwuje przebieg dyskusji. Jej zadaniem jest analiza doboru i skuteczności argumentów, przestrzegania zasad i ogólnego przebiegu debaty. Nauczyciel wyznacza dokładny czas dyskusji. Po zakończeniu debaty uczniowie mogą zamienić się rolami. Następnie prowadzący prosi wybranych/chętnych uczniów o dokonanie oceny umiejętności prowadzenia dyskusji, trzymania się tematu, doboru argumentów itp. kolegów z grupy dyskutującej.

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują ćwiczenie 3 z sekcji „Sprawdź się”.

Materiały pomocnicze:

- Kazimierz Wyka, *Rzecz wyobraźni*, Warszawa 1977.
- Stanisław Stabro, *Chwila bez imienia. O poezji Krzysztofa Kamila Baczyńskiego*, Kraków 2003.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedialną „Galeria zdjęć interaktywnych” jako inspirację do przygotowania własnej prezentacji multimedialnej.